

Ксенія Кузьміна,

науковий співробітник відділу
загальних проблем формування та
реалізації інноваційної політики
Науково-дослідного інституту
правового забезпечення
інноваційного розвитку Національної
академії правових наук України

УДК 343.8

Щодо звільнення за корупційні діяння працівників митної служби

Державна служба є ключовим елементом системи державного управління, від ефективного функціонування якого залежить додержання конституційних прав і свобод громадян, послідовний і сталий розвиток країни взагалі, але на жаль, загрозливим явищем сьогодення, що порушує нормальну діяльність державних інститутів, дискредитує органи державної влади, місцевого самоврядування та негативно впливає на стабільне й ефективне виконання їх завдань та функцій є корупція.

1 січня 2006 р. Україна приєдналась до Групи держав Ради Європи проти корупції – ГРЕКО, внаслідок чого взяла на себе певні зобов'язання щодо боротьби з цим небезпечним соціальним явищем.

Концепцією реформування митної служби України «Обличчям до людей» від 29.10.2010 року, одним із основних завдань реформування закріплено створення дієвих механізмів профілактики і боротьби з проявами корупції [1], яка має поширене місце у митній системі України.

Працівники митної служби відповідно до чинного законодавства за вчинення корупційного діяння несуть кримінальну або адміністративну відповідальність, але в обох випадках при визнанні їх винними, підлягають звільненню. Така відповідальність передбачена й врегульована наступними законодавчими актами: Кодексом законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII, Митним кодексом України від 13.03.2012 № 4495-VI, Кримінальним кодексом від 05.04.2001 № 2341-III, Кодексом про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X, Законом України «Про державну службу» від 16.12.93 р. № 3723-XII, Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 р. № 3206-VI та до втрати чинності з 11.08.2013 р. Дисциплінарним статутом митної служби України.

Так, згідно із Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» [2] корупційним правопорушенням митних службовців є умисне діяння, що містить ознаки кору-

пції, та за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність. А корупцією вважається використання особою, наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки / пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей.

Згідно із Законом України «Про державну службу» підставою для припинення державної служби, а отже звільнення, є притягнення державного службовця до кримінальної або адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення, пов'язані з порушенням обмежень, передбачених Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції», а саме:

1. Обмеження щодо використання службового становища. Забороняється використовувати свої службові повноваження та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди або у зв'язку з прийняттям обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі:

1) неправомірно сприяти фізичним або юридичним особам у здійсненні ними господарської діяльності, одержанні субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів, пільг, укладанні контрактів (у тому числі на закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти);

2) неправомірно сприяти призначенню на посаду особи;

3) неправомірно втручатися в діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування або посадових осіб;

4) неправомірно надавати перевагу фізичним або юридичним особам

у зв'язку з підготовкою проектів, виданням нормативно-правових актів та прийняттям рішень, затвердженням (погодженням) висновків.

2. Обмеження щодо одержання дарунків (пожертв). Забороняється безпосередньо або через інших осіб одержувати дарунки (пожертви) від юридичних або фізичних осіб:

1) за рішення, дії чи бездіяльність в інтересах дарувальника, що приймаються, вчиняються як безпосередньо такою особою, так і за її сприяння іншими посадовими особами та органами;

2) якщо особа, яка дарує (здійснює) дарунок (пожертву), перебуває в підпорядкуванні такої особи.

Зазначені особи можуть приймати дарунки, які відповідають загальноновизнаним уявленням про гостинність, та пожертви, крім випадків, передбачених частиною першою цієї статті, якщо вартість таких дарунків (пожертв) не перевищує 50 відсотків мінімальної заробітної плати, встановленої на день прийняття дарунка (пожертви), одноразово, а сукупна вартість таких дарунків (пожертв), отриманих з одного джерела протягом року, – однієї мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня поточного року.

Передбачене обмеження щодо вартості дарунків (пожертв) не поширюється на дарунки (пожертви), які:

1) даруються (здійснюються) близькими особами;

2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

Блиькими особами є: чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, в тому числі особи, які спі-

льно проживають, але не перебувають у шлюбі [2]. 9 червня 2013 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації державної антикорупційної політики», яким значно розширено круг осіб, які вважаються близьким особами.

3. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності.

4. Обмеження щодо роботи близьких осіб й інше.

З цього приводу начальником Шацького районного управління юстиції В. Д. Оксентюком відмічено, що норма про те, що підставою для звільнення з посади є порушення обмежень, визначених цим Законом, є так би мовити традиційною і перенесена із законодавства про державну службу в антикорупційне законодавство. Відповідно до Закону України «Про державну службу» а саме, пункту 2 ч. 1 ст. 30, державна служба припиняється в разі недотримання пов'язаних із проходженням державної служби вимог, передбачених ст. 16 цього Закону. А однією з таких вимог є обмеження, передбачені Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції». Формулювання «державна служба припиняється» означає, що ця норма – імперативна, тобто порушення обмежень, встановлених Законом «Про засади запобігання і протидії корупції», обов'язково тягне за собою звільнення з посади державного службовця.

Проблема в тому, що в зазначеному вище Законі серед заходів, спрямованих на запобігання та протидію корупції, наведені не лише обмеження, а й, скажімо, обов'язок фінансового контролю, повідомлення про конфлікт інтересів, дотримання вимог щодо прозорості інформації, які не є обмеженнями. Тому притягнути особу до дисциплінарної відповідальності у формі звільнення з посади можна лише за порушення обмежень щодо:

- використання службового становища;

- сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності;
- одержання дарунків (пожертв);
- роботи близьких осіб.

Потребує також додаткового роз'яснення ситуація зі звільненням з посад державних службовців за порушення обмеження щодо роботи близьких осіб. За нормами статті 9 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» звільнення відбувається, якщо:

- призначений на посаду службовець порушив зобов'язання повідомити керівництво органу, на посаду в якому він претендував, про близьких йому осіб, які працюють у цьому органі;

- перебуваючи на посаді, державний службовець порушив заборону брати участь у роботі колегіальних органів під час розгляду питань щодо призначення на посаду близьких йому осіб та в будь-який інший спосіб впливати на прийняття такого рішення.

Очевидно, в цих випадках дисциплінарна санкція може бути застосована до особи лише якщо буде доведено умисний характер дій – приховування особою інформації про наявність працюючих близьких їй осіб чи свідоме порушення заборони щодо участі в призначенні на посаду близької особи. Іншими словами, у випадку ненавмисних дій службовця (наприклад, якщо службовцеві вдасться довести, що йому не було відомо про роботу в цьому органі близьких осіб) звільнити його в порядку дисциплінарної відповідальності не можна. Крім того, обов'язок повідомити про наявність близьких осіб встановлено статтею 9 цього Закону не для всіх осіб, які претендують на посаду в органи влади, а лише для «осіб, зазначених у підпунктах «а», «в»-«ж» пункту 1 та підпункті «а» пункту 2 ч.1 статті 4 цього Закону», тобто службовців, які вже обіймають посади в органах владичив юридичних особах публічного права. Звичайно, така норма – це наслідок недбалості законодавця.

Також автор відмічає, що не є підставами для притягнення до дисциплінарної відповідальності у формі звільнення з посади такі корупційні правопорушення державних службовців:

- порушення фінансового контролю;
- порушення вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів;
- незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень;
- невжиття заходів щодо протидії корупції;
- порушення права на інформацію.

Хоча це не означає, що до осіб, які порушили Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції», але ці порушення не були пов'язані із встановленими ним обмеженнями, не можуть бути застосовані інші дисциплінарні стягнення або заходи дисциплінарного впливу на підставі КЗпП України та інших спеціальних законів[3].

Слід відмітити, що державою виконуються взяті на себе зобов'язання щодо боротьби з корупцією, про це свідчить активна правова антикорупційна політика держави.

Орленко В. відзначає, що результатом роботи по приведенню низки законодавчих актів України у відповідність до сучасного антикорупційного законодавства став Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 17 травня 2012 року № 4711-VI. Так, зміни внесені до 44 законів України. Автор відмічає, що значна їх частина не містить якісно нових антикорупційних норм, а лише узгоджує термінологію і доповнює галузеве законодавство нормами, аналогічними Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції». Разом з тим застосовуються і принципово нові механізми запобігання корупції та вирішення низки

правових колізій, які донедавна виникали при застосуванні антикорупційного законодавства [4].

Можна наголосити на плідність таких змін, особливо в трудовому законодавстві, оскільки КЗпП України було доповнено «антикорупційними підставами звільнення», що в свою чергу по-перше, послугувало адаптацією діючого трудового законодавства до сучасного антикорупційного, по-друге вирішило питання щодо звільнення осіб яких притягнуто до відповідальності за корупційне правопорушення.

Відносно самого порядку звільнення працівників митної служби за корупційне правопорушення, ст. 22 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» закріплює особливості звільнення з роботи осіб, які вчинили корупційні правопорушення. Так, особа, якій повідомлено про підозру у вчиненні нею злочину, підлягає відстороненню від виконання повноважень на посаді. У разі закриття провадження у справі про адміністративне корупційне правопорушення у зв'язку з відсутністю події або складу адміністративного правопорушення відстороненій від виконання службових повноважень особі відшкодовується середній заробіток за час вимушеного прогулу, пов'язаного з таким відстороненням.

Особи, яких притягнуто до кримінальної або адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення, пов'язані з порушенням вже зазначених обмежень, підлягають звільненню з роботи (служби) у триденний строк з дня отримання органом державної влади, органом місцевого самоврядування, підприємством, установою, організацією копії відповідного судового рішення, яке набрало законної сили. Варто зазначити, що ця норма не відповідає конституційно гарантованим правам громадян, зокрема, на оскарження судового рішення.

Обов'язком керівника митних органів, митних організацій, спеціалізованих навчальних закладів, науково-

дослідної установи митної служби України є, у триденний строк письмово повідомити суд, який постановив обвинувальний вирок або прийняв постанову про накладення адміністративного стягнення за корупційне правопорушення, та центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної служби, про звільнення особи з посади.

Відомості щодо осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, заносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, що формується та ведеться Міністерством юстиції України. Митні кадрові служби, посадові особи яких є суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення, в день підписання наказу про накладання на особу дисциплінарного стягнення за вчинення корупційного правопорушення зобов'язані передати Реєстратору електронну та завірену в установленому порядку паперову копію відповідного наказу разом з інформаційною картою до наказу про накладання дисциплінарного стягнення на особу за вчинення корупційних правопорушень [4].

Така процедура є контролем за дотриманням положень законодавства щодо звільнення осіб, притягнутих до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення.

Слід зазначити деяке пом'якшення норм антикорупційного законодавства стосовно пенсійного забезпечення державних службовців. Раніше нормами ст. 37 Закону України «Про державну службу» передбачалося позбавлення права на одержання пенсії усіх державних службовців, звільнених із державної служби за вчинення корупційного діяння.

З огляду на те, що корупційні діяння включають не лише кримінальні злочини, а й адміністративні правопорушення, такі санкції були за-

надто жорсткими. Адже відповідно до них пенсії позбавлялися навіть ті державні службовці, яких було звільнено за невчасне подання податкової декларації. З ухваленням Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» підставою для позбавлення пенсій державних службовців може бути лише звільнення у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності за вчинення корупційного правопорушення, тобто за найбільш тяжкі корупційні злочини.

Проте треба зауважити, що й теперішня норма щодо позбавлення пенсій за корупційні правопорушення потребує певного вдосконалення. Так, особи, помилково притягнені до кримінальної відповідальності за корупційні злочини та з часом реабілітовані, все одно втрачатимуть право на отримання пенсії державного службовця (оскільки у ст. 37 Закону України «Про державну службу» йдеться не про судимість, яка і справді скасовується у разі реабілітації, а про притягнення до кримінальної відповідальності) [4].

Так, загальна тенденція змін трудового законодавства обрана згідно із Засадами державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційною стратегією) на 2014-2017 роки від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII, як і зазначалось вище результати є, хоча й з недоліками. У зв'язку із чим хотілось би звернути увагу що реалізація й захист прав і свобод людини й громадянина є найголовнішою ціллю правової держави, а отже й при посиленні правової відповідальності не слід забувати про конституційні гарантії.

Проявом політичної волі та готовності до викорінення корупції є публічне визнання митною службою України фактів корупції [6].

Список використаних джерел

1. *Концепція* реформування діяльності митної служби України «Обличчям до людей», затверджена наказом Держмитслужби від 30 жовтня 2010 р. № 1311 «Про введення в дію рішення колегії Держмитслужби від 29 жовтня 2010 р.» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=nr001342-10>
2. *Закон* України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 р. №3206-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3206-17>
3. *Оксентюк В. Д.* Відповідальність державних службовців за вчинення корупційних правопорушень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.shaadm.gov.ua/upravlinnia-iustytisii-informuie/item/874-vidpovidalnist-derzhavnykh-sluzhbovtiv-za-vchynennya-koruptsiynykh-pravoporushen>
4. *Орленко В.* Антикорупційне законодавство: останні новації та особливості їх застосування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kadrovik.ua/content/antikoruptions-ine-zakonodavstvo-ostann-novats-ta-osoblivost-kh-zastosuvannya>
5. *Наказ* Міністерства юстиції України «Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення» від 11.01.2012 р. № 39/5
6. *Заява* Голови Державної митної служби І. Г. Калетніка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.customs.gov.ua/dmsu/control/uk/publish/article?art_id=2545101&cat_id=295923

Кузьміна К. О. Щодо звільнення за корупційні діяння працівників митної служби

У статті проаналізовано теоретичні та практичні особливості звільнення державних службовців митниці. Розглянуто актуальні антикорупційні законодавчі зміни в трудовому законодавстві, їх позитивний та негативний вплив на відносини що виникають при звільненні державних службовців.

Ключові слова: корупція, звільнення за корупційне діяння, державна служба, антикорупційне законодавство.

Кузьмина К. О. Увольнение за коррупционные деяния работников таможенной службы

В статье проанализированы теоретические и практические особенности увольнения государственных служащих таможи. Рассмотрены актуальные антикоррупционные законодательные изменения в трудовом законодательстве, их позитивное и негативное влияние на отношения возникающие при увольнении государственных служащих.

Ключевые слова: коррупция, увольнение за коррупционное деяние, государственная служба, антикоррупционное законодательство.

Kuzmina K. Regarding dismissal for any act of corruption of customs servants

In the article is analyzed the theoretical and practical features of dismissal of civil servants of the customs. The relevant anti-corruption legislative changes in labour legislation, their positive and negative impact on the relations arising in the dismissal of civil servants.

Key words: corruption, dismissal for corruption act, the public service anti-corruption legislation.